

پیادین شرافات

شرح حکمت و معنویت شیعی در دعای کمیل
دکتر محمد فنایی اشکوری

نیایش عارفان

شرح حکمت و معنویت شیعی

در دعای کمیل

دکتر محمد فنائی اشکوری

فهرست

فهرست	۵
سخنی با خواننده	۹
دعای کمیل	۱۳
ترجمه دعا	۲۵
بخش اول: حقیقت نیایش و دعای کمیل	۳۳
الف. دعا، نیایش و پرستش	۳۵
دعا چیست؟	۳۵
جهان بینی معنوی	۳۷
نردبان عروج	۳۸
اجزا و ارکان دعا	۴۰
یک. ذکر و یاد حق	۴۱
دو. ستایش و پرستش	۴۱
سه. سپاس منعم	۴۹
چهار. اقرار، توبه و استغفار	۵۳
پنج. عرض نیاز	۵۷
شش. توسل	۶۰
مراتب دعا و شرایط آن	۶۴
اجابت دعا	۶۸
ظرایف و لطایف دعا	۷۴
برخی آثار دعا	۸۰
ب. کمیل کیست؟	۸۲
ج. جایگاه دعای کمیل	۸۶
بخش دوم: شرح دعای کمیل	۹۱
بهترین سرآغاز	۹۳
رحمت عالم گیر	۹۴

۱۰۱	اصالت رحمت در مناسبات انسانی
۱۰۵	خوش بینی یا بدبینی؟
۱۰۶	بیم یا امید؟
۱۰۹	قوت و قهر الهی
۱۱۲	خاکساری و زبونی مخلوقات
۱۱۷	جبر چیره الهی
۱۱۹	عزت الهی
۱۲۲	شکوه الهی
۱۲۴	سلطنت الهی
۱۲۵	وجه جاوید الهی
۱۲۷	نام های نیکوی الهی
۱۳۰	علم فراگیر الهی
۱۳۷	نور عالم تاب الهی
۱۴۴	ای نور، ای قدوس!
۱۴۷	نخستین نخستین ها و آخرین آخرین ها
۱۵۱	موانع عروج
۱۵۳	آثار و پیامدهای اعمال آدمی
۱۶۰	گناهان پرده در
۱۶۱	گناهان نغمت زا
۱۶۵	گناهان نعمت سوز
۱۶۷	گناهان دعا سوز
۱۷۲	گناهان مصیبت زا
۱۷۴	گناهان یأس آور
۱۷۸	ذنوب و خطا
۱۸۱	قرب از رهگذر ذکر
۱۸۶	تشبیه به حق
۱۸۹	شفاعت خواستن از خدا
۱۹۲	قرب به حق با جود او
۱۹۵	سپاس و یاد حق
۲۰۰	طلب خضوع و خشوع
۲۰۳	رضایت و قناعت
۲۱۳	احتیاج و اشتیاق به حق
۲۱۹	فرمانروایی عالم گیر الهی
۲۲۱	تدبیر نهان الهی

۲۲۳	ظهور امر الهی
۲۲۴	چیرگی قهر حق
۲۲۵	جریان قدرت حق
۲۲۶	امتناع گریز از قلمرو حکومت حق
۲۲۸	خداوند بخشایشگرِ خطا پوش
۲۳۳	خداوند پاک و ستوده
۲۳۷	ستم بر خویشتن
۲۳۸	جرات جاهلانه
۲۴۰	یاد آرام بخش پروردگار
۲۴۱	خدای من، مولای من!
۲۴۳	خداوند عیب پوش
۲۴۶	خداوند بلاگردان
۲۴۷	خداوند نگهدارنده دستگیر
۲۵۰	خداوند زشتی ستیز
۲۵۱	پروردگار نواز شگر
۲۵۳	در گرداب بلا
۲۵۸	سرای سپنج و فریبندگی آن
۲۶۴	نفس سرکش
۲۶۵	وعده فرداها
۲۶۶	توسل به عزت حق
۲۷۰	ای کس بی کسان!
۲۷۲	تسویل نفس و تزئین شیطان
۲۷۶	حجت خدا و اقرار عبد
۲۷۷	عذر تقصیر
۲۸۰	خدای عذرپذیر
۲۸۰	اضطرار و اعتذار بنده
۲۸۳	سابقه لطف ازل
۲۸۵	موحدان و عذاب؟
۲۹۰	ساختن جام و شکستن آن؟
۲۹۳	آیا پرستشگران، مجازات می شوند؟
۳۰۶	مقایسه بلاهای دنیا با عذاب آخرت
۳۱۵	بر کدامین درد مویه کنم؟
۳۱۷	معجزه عشق
۳۲۲	منتهای آرزوی عارفان

عاصی، اما تسلیم و امیدوار	۳۲۴
خاستگاه‌های امید	۳۲۷
آیا کفر و ایمان یکسان‌اند؟	۳۳۴
شوینده‌بدی‌ها و دهنده‌نیکی‌ها	۳۳۹
ای باخبر از درماندگی من!	۳۴۷
آبادانی دل با یاد دوست	۳۵۳
کثرت صفات و وحدت حقیقت	۳۵۵
زندگی در سایه بندگی	۳۵۸
زندگی در خدمت خداوند	۳۶۳
قبولی اعمال	۳۶۴
دل یکی، دلداری یکی	۳۶۶
لحظه‌های قدسی	۳۶۷
اعتقاد به خدا و اعتماد به او	۳۷۲
شکوه از خویشستن	۳۷۴
قدرت بدنی در خدمت بندگی	۳۷۵
قوت روحانی در سلوک معنوی	۳۷۶
مقام خشیت	۳۷۶
پایداری در بندگی	۳۷۹
پیشتازی در اقلیم عشق	۳۸۰
خوف اهل یقین	۳۸۴
همنشینی با پاکان و دوری از ناپاکان	۳۸۵
دفع شرّ و کید بنما ای اله	۳۸۸
بهره‌ام را بیش بنما ای جواد	۳۹۰
زبانی مترنّم به نام تو	۳۹۳
و دلی گرفتار محبت	۳۹۷
لطف بنما و اجابت کن مرا	۳۹۹
ای دست نیاز ما به سوی تو دراز	۴۰۲
با کریمان کارها دشوار نیست	۴۰۸
ای نام نیکویت دوا	۴۱۰
ای طاعتت ما را غنا	۴۱۴
و چشمانی بارانی	۴۱۶
ای نور تابان در تیرگی‌ها	۴۱۹
منابع	۴۲۵
نمایه‌ها	۴۲۹

سخنی با خواننده

اول دفتر به نام ایزد دانا
صانع و پروردگار و حی و توانا
اکبر و اعظم، خدای عالم و آدم
صورت خوب آفرید و سیرت زیبا
بار خدایا مهیمنی و مدبر
وز همه عیبی مقدسی و مبرا
مانتوانیم حق حمد تو گفتن
با همه کروبیان عالم بالا
سعدی از آنجا که فهم اوست سخن گفت
ورنه کمال تو وهم کی رسد آنجا؟
یکی از رایج ترین دعا‌هایی که میان شیعیان به صورت فردی و جمعی قرائت
می‌شود، دعای شریف کمیل است. بسیاری مؤمنانی که در خلوت خویش و یا در
محافل بزرگ و کوچک ایمانی، تجربه معنوی دلپذیری از این دعای لطیف دارند.
محفل قرائت دعای کمیل، انجمن قدسی دلدادگانی است که در آن نیایشگران،

هم صدا خدایشان را می‌خوانند. این محفل در اقصا نقاط عالم، مؤمنان در غربت و اقلیت را در شب‌های جمعه گرد هم می‌آورد و از زلال گوارای معرفت و محبت سیراب می‌سازد.

از آن‌رو که این دعا معمولاً در هر شب جمعه و بیش از هر دعای دیگری خوانده می‌شود، برای بهره‌مندی بیشتر از آن، آشنایی با معانی بلند و مضامین ژرف آن ضروری است. بدین‌رو نگارنده در مناسبت‌های مختلف کوشیده است که تفسیر و تحلیلی از اشارات و بشارات این دعای شریف را در جمع تشنگان معنویت ارائه دهد؛ تا این‌که در مبارک شب‌های رمضان ۱۳۷۹ در جمع ایرانیان پنسیلوانیا که در مهدیه شهر فیلادلفیا گرد هم می‌آمدند، توفیق یافت که شرح کل دعا را تقدیم حاضران آن محفل روحانی کند. نوشتار حاضر، حاصل تنظیم و تحریر یادداشت‌های آن مباحث و افزوده‌های پس از آن است که تقدیم علاقه‌مندان و قاریان این دعای شریف و همه صاحب‌دلان نیایشگر می‌شود.

معترفم که نیایش پیشوای پارسایان و نجوای شهسوار بلاغت و بیان، علی‌علیه، فراتر از آن است که تهیدستی چون من، به شرح آن پردازد. همچنین، نگارنده خود را کمتر از آن می‌بیند که بر مسند تعلیم یا منبر ارشاد و وعظ بنشیند؛ بلکه می‌کوشد سخن مولا را در اندازه فهم خود بسط دهد. نه باب تدبر در معارف دین و تأمل در سخنان معصومین علیهم‌السلام و کوشش برای فهم آن بر کسی بسته است، و نه در میان نهادن حاصل آن تأملات با دیگران منعی دارد؛ بلکه هر کسی موظف است به قدر بضاعت خود در این وادی بی‌مرز راه رود و منزل به منزل به مقصود نزدیک شود. از این‌رو در این نوشتار کوشیده‌ام در حد بضاعت اندک خود،

حکمت و معنویت ناب شیعی را از سرچشمه زلال آن استخراج کنم و در اختیار تشنگان حقیقت قرار دهم. امید است بتوانیم به مدد دعا، معرفت خود را از دعا به عنوان یک تجربه زیبای معنوی و نردبانی برای عروج به ساحت قدسی عالم، ارتقا بخشیم و بهره‌ای از معنویت این دعای شریف و حظّی از معرفت و خلوص نیایشگران عارف را نصیب بریم.

مگر صاحب‌دلی روزی به رحمت کند در حق درویشان دعایی در شرح و بسط مفاهیم و معارف دعای کمیل، کوشش شده است نخست آنچه به صرافت طبع از کلمات و عبارات دعا فهمیده می‌شود، بیان گردد. آنگاه از آیات شریفه قرآن برای بسط و تعمیق این معارف بهره‌ وافر برده‌ام. گاه نیز برای رعایت اختصار، آیات و اشارات قرآنی در پاورقی آمده است.^۱ افزون بر این، از سایر ادعیه و روایات در شرح و تفصیل دعا سود جسته‌ام. در مواردی برای آراستن سخن، اشعار فارسی و حکایت‌های عبرت‌آموز را افزوده‌ام. از طرح مباحث ادبی (صرف و نحو) که چندان سودی برای خواننده ندارد، اجتناب کرده‌ام. غرض تحلیل عقلی و طرح عقلانی مباحث بوده است، اما کوشیده‌ام از تطبیق تکلف‌آمیز مفاهیم و تحمیل مقولات فلسفی و عرفانی بر کلمات مولا دوری جویم. در برخی مباحث ممکن است خواننده به تکرار برخورد؛ زیرا در خود دعا مفاهیم و مسائلی - از باب ذکر و یادآوری - تکرار می‌شوند. در این موارد، کوشش شده است به جنبه‌های متفاوت و نکات جدید اشارت رود.

۱. در ترجمه آیات قرآن کریم از ترجمه‌های آقای عزت‌الله فولادوند و آیت‌الله ناصر مکارم شیرازی استفاده کرده‌ام.

در تولید این اثر از لطف و همکاری عزیزانی چند برخوردار بوده‌ام که لازم می‌بینم صمیمانه از آنها سپاسگزاری نمایم؛ از ریاست محترم مؤسسه شیعه‌شناسی جناب حجة الاسلام والمسلمین دکتر محمود تقی‌زاده داوری که نسبت به انتشار این اثر اهتمام ورزیدند، از برادر فاضل جناب آقای احمد بهشتی مهر و همکارانشان در مؤسسه شیعه‌شناسی که در جریان آماده‌سازی کتاب برای انتشار صمیمانه همکاری خالصانه و ستودنی نمودند، و از جناب آقای رضا بابایی که با تصحیح و ویرایش عالمانه نوشتار نگارنده را مدیون خود ساختند. مزید توفیقات همه این گرامیان را از درگاه احدی مسئلت دارم.

قم

محمد فنائی اشکوری

بهار ۱۳۸۶